

YAHUDİLERİN FİLİSTİN'E YERLEŞTİRİLMELERİYLE İLGİLİ OLARAK II. ABDÜLHAMİD'E 1879'DA SUNULAN LÂYİHA*¹

Prof. Dr. BAYRAM KODAMAN — Yrd. Doç. Dr. NEDİM İPEK

Bilindiği gibi Yahudiler yüzyıllar boyunca sürgün hayatı yaşamış bir toplumdur. M. Ö. 586'da önce Babil'e sürülmüşlerdir. II. ve IV. asırlarda ise Romalılar ve Hıristiyanlar tarafından ikinci defa ülkelerinden kovulmuşlardır. Böylece, Yahudiler için "Diaspora" hayatı başlamış ve bunun neticesinde de Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına dağılmışlardır. Ancak gittikleri pek çok yerde, özellikle Hıristiyan ülkelerinde daima ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmüşler ve horlanmışlardır. İş bununla da kalmamış, 1290'da İngiltere'den, 1394'de Fransa'dan (kısmen), 1492'de İspanya'dan, 1496'da ise Portekiz'den tamamen kovulmuşlardır. Bu baskılar ve sürgünler sonunda pek çok Yahudi Doğu Avrupa'ya ve bilhassa Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmıştır.² Demekki, *Rönesans* ve *Reform* gibi hareketler de Yahudilerin durumunu düzeltmeye yetmemiştir. Nihayet XVIII. yüzyıla, yani *Aydınlanma Çağı*'na gelindiğinde Yahudilerin durumunda kısmî bir iyileşme başladı. 1789 Fransız İhtilâli'nde ilân edilen ve *hürriyet, eşitlik, kardeşlik* ilkelerini ihtiva eden *İnsan Hakları Evrensel Beyannâmesi*'yle açılan liberalizm çağı Yahudilere hukukî, iktisadî ve dinî haklar sağlamıştır. Bununla birlikte, Avrupa kamuoyu Yahudilere karşı önyargılarını tamamen terk etmemiştir. Nitekim, liberalizmin *rasyonel* (akılcı) ve *maddeci* görüşü yanında *duygu* ve *manâya* önem veren düşünce akımlarının canlandığı *milliyetçilik, hattâ ırkçılık teorilerinin ön plâna çıkmasıyla, Avrupa'da Yahudiler için yine zor günler başlamış oldu.*³ Bu gelişmeler sonunda, *laiklik* sayesinde Yahudilere karşı azalmış gibi görünen dinî düşmanlık yerini, milliyetçili-

* Bu lâyiha ile ilgili bir bildiri, Bayram Kodaman tarafından Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslararası Komitesi X. Sempozyumu (31 Ağustos-5 Eylül 1992)'na sunulmuştur.

¹ *Başbakanlık Arşivi (BA), Meclis-i Mahsûs, Nr. 3114, Lef. 2: Laurence Oliphant'ın Lâyihası.*

² *Atlas Historique*, (Stock Yayınları) Paris, 1968, s. 151, 337.

³ Mim Kemâl Öke, *Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar*, İstanbul, 1990, s. 23-30.

ğin ve ırkçılığın devreye girmesiyle siyasî, sosyal ve iktisadî yönü ağır basan Yahudi aleyhtarlığına bırakıyordu. Böylece Fransa, Almanya, İngiltere, Avusturya, Polonya ve Rusya gibi Hıristiyan ülkelerde teoriye dayandırılan, örgütlerce desteklenen siyasî bir Yahudi düşmanlığı başlatılmış oldu. Bunun sonucu, Avrupa'da halledilmesi gereken önemli bir *Yahudi Meselesi* ortaya çıktı.

Avrupa'nın bu meseleyi çözmesi gerekiyordu. Ama nasıl? Akla gelen çözüm yollarından bazıları şunlardır: *Asimilasyon*, *yok etme* (soy kırımı), baskı ve zulüm uygulayarak kaçmalarını sağlama ve nihayet *sürgün*. Bunlardan asimilasyonun netice vermeyeceğine inanılıyordu. Soykırım ise biraz imkansız görünüyordu. Baskı ve zulüm uygulandı ise de dünya kamuoyunda tepkilere yol açtı. O halde en iyi yol, Yahudileri toptan bir yere sürmek idi. Ama nereye? Afrika'daki Uganda'ya mı? yoksa, Osmanlı sınırları dahilinde bulunan Filistin'e mi? Uganda'yı Yahudiler istemedi. Bu durumda geriye Filistin kalıyordu. Bu çözüm yolu hem Yahudilere hem de Düvel-i Muazzama'ya uygun görünüyordu. Zira, *hasta adam* olarak nitelendirdikleri Osmanlı İmparatorluğu nasıl olsa dağılmaya veya ölmeye yüz tutmuştu. Onun mirasından ayrılacak bir toprak parçasına Yahudilerin yerleştirilmemesi için önemli bir engel görünmüyordu.

Siyasî Siyonizm: Avrupa'daki Yahudi aleyhtarlığı karşısında Yahudilerin, özellikle Yahudi aydınların durumuna da bakmakta mutlaka zaruret vardır. Bilindiği üzere, yirmi asırlık bir sürgün döneminde Yahudiler *dinî Siyonizm*⁴ inancını ve umudunu daima muhafaza etmişlerdir.⁵ Ancak, Avrupa'da ortaya çıkan Yahudi aleyhtarlığının kökeninde tarihten gelme bir Musevî düşmanlığı olduğu biliniyordu. Ayrıca, dinî bir zemine oturtulmuş bir idealin (dinî Siyonizm) Avrupa kamuoyuna pek hoş gelmeyeceği, dolayısıyla bu idealin gerçekleşmesi için Avrupa'nın destek vermeyeceği de Yahudi aydınları tarafından görülüyordu. O halde, Siyonizm dinî hüviyetinden soyutlamak ve çağın icabına göre siyasî ve millî hüviyet ve görünüm kazandırmak lazımdı. Zira, XIX. yüzyıl, milletler ve milliyetçilik çağıydı. Dolayısıyla, Yahudi aydınları politik faaliyetlerini dinî cemaat zemininde değil, etnik veya millî cemaat yani millet zemini üzerinde yürütmelerinin, hedeflerine varma açısından daha çağdaş bir yaklaşım olacağına inani-

⁴ Kudüs'ün kurulduğu tepenin adıdır. Sion tepesi, Kutsal Kudüs şehrinin ve Musevîliğin sembolü olmuştur. Bir gün bu tepeye dönüleceği inancı bütün Yahudülere hâkimdi.

⁵ André Chouraqui, *L'Etat d'Israël*, (Que Sais-je), Paris 1967, s. 15.

yorlardı. Bunun için ise, ilmî ve siyasî yayın yoluyla propaganda ve siyasî örgütlenme şarttı. Zira, Yahudi meselesini enternasyolize ve politize ederek diplomasi sahasına intikal ettirmenin önemli yollarından biri bu idi. Bu takdirde, Avrupa'nın diplomatik ve entellektüel çevrelerine, Yahudi milletinin olduğu, dolayısıyla bir vatana ve devlete ihtiyaçları bulunduğu ve bu ihtiyaç giderildiğinde, yani Yahudilere bir *yurt* te'min edildiğinde, Avrupa için *Yahudi Meselesi*'nin ortadan kalkacağı kolaylıkla anlatılabilirdi. Nitekim, bu yolla Yahudiler kendilerinin millet olduğunu Avrupa'ya kabul ettirdiler. Şimdi sıra önce *yurt* yani *vatan* edinmelerine, sonra devlet kurmalarına gelmişti. Vatanları nere olacaktı? Bu sorunun cevabı şüphesiz Filistin'dir. Ancak, diplomatik ve politik faaliyetlerine dayanak teşkil edecek şekilde Filistin'de ne toprakları ve ne de nüfusları vardı. Bu iki temel unsuru Filistin'de temin etmek için ise takip edilecek yol şu idi:

1 — Osmanlı Devleti'ni, çeşitli yollarla ikna ederek Yahudilerin Filistin'e göçetmelerine razı etmek.

2 — Bu olmazsa Avrupa devletlerinin baskısıyla Bâbiâlî'yi, Yahudi göçmenleri Filistin'e kabule zorlamak.

3 — Bu iki yol sonuç vermez ise, gizli ve kaçak yollardan Filistin'de toprak satın almak ve Yahudi muhacirleri bir an evvel yerleştirmek.

Bu yolların üçü de değişik tarihlerde ayrı ayrı veya birlikte, 1840'da Şam'da Hıristiyanların Yahudileri katl etmelerinden itibaren uygulamaya konulmuştur. Nitekim, Yahudileri Filistin'e yerleştirmek amacıyla çeşitli projeler hazırlanmış ve hattâ Bâbiâlî'ye takdim edilmiştir. Muhtemelen bu projelerin ilki, 1879 yılında II. Abdulhamid'de takdim edilen *Laurence Oliphant*'ın layihasıdır.⁶

Laurence Oliphant ve Projesi: Laurence Oliphant'ın kimliği de ilgi çekicidir. L. Oliphant, 1829 yılında Güney Afrika'da İngiliz sömürgesi Kap'ta doğmuştur. İngiltere'de yazarlık, avukatlık, gazetecilik, diplomatlık ve milletvekilliği görevlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda önemli seyyahlardan biridir. Bir ara Amerika'da Hıristiyan mistiği olarak bulunmuştur. 1865'te Muhafazakâr Parti'den Parlemantoya girmiştir. 1882 yılında karısıyla bir-

⁶ Mim Kemâl ÖKE, yukarıda adı geçen eserinde Laurence Oliphant'ın Museviler Filistin'e yerleştirmek amacıyla Bâbiâlî'ye başvurduğundan bahsetmekte, ancak sunduğu layihadan ve muhteviyasından söz etmemektedir. Kendisine sorduğumuzda ise, söz konusu layihayı görmediğini belirtmiştir. Baktığımız pek çok eser de elimizde bulunan layihadan bahsetmemektedir.

likte göçmen sıfatıyla Osmanlı memleketinde bulunan Hayfa'ya yerleşip siyonizmin kurucuları arasında yer almıştır.⁷ Görüldüğü gibi L. Oliphant, oldukça ilginç ve maceralı bir hayat yaşamış ve 1888'de ölmüştür.⁸

L. Oliphant, Berlin Kongresi'nden (1878) bir yıl sonra Yahudi göçmenlerin Filistin'e yerleştirilmesiyle ilgili layihasını II. Abdülhamid'e takdim etmiştir. Bu layihada, Yahudilerin Arz-ı Filistin'e⁹ yerleştirilmeleri teklif ediliyordu. Layihanın başında dört gerekçe bulunmaktadır:

1 — Anadolu ve Rumeli Yahudileri için Filistin'de bir göçmen merkezi kurulmalıdır. Burası, Berlin Andlaşması'nda bahsedilen Yahudiler için de bir iltica yeri olacaktır. Bu durumun gerçekleşmesi halinde Yahudiler hem zulüm ve adaletsizlikten kurtulacaklar ve hem de Düvel-i Muazzama için gaile olmaktan çıkacaklardı.

2 — Boş ve verimli arâzinin bulunduğu Filistin'de ziraatı geliştirmek, bedevi Arapları medenileştirmek ve asayiş te'min etmek için Yahudileri yerleştirmek lâzımdır. Avrupalı devletlerin ve Avrupa'daki Yahudilerin sermaye ve teknik yardımları sayesinde Yahudi göçmenler bölgede sanayi, ziraatı ve sanatı geliştirebilir. Ayrıca Müslüman göçmenler de iskân edilebilir.

3 — Devlet hazinesi, muhacirlere verilecek arâzinin karşılığı olarak külliyetli miktarda bir para alacaktır. Ayrıca, göçmenlerin idaresi için bir kumpanya teşkil edilecektir.

4 — Filistin'deki ıslahat ve uygulamaların faydası görüldüğünde, aynı usûllerin diğer vilâyetlerde de uygulanabileceği muhakkaktır. Böylece devletin vergi gelirleri artabilecektir.

Görüldüğü üzere, Yahudi göçüne izin verildiği takdirde bölgeye sermaye ve teknoloji akışı olacak, bunun neticesi verim ve vergi artışından

⁷ Ercüment KURAN, "Laurence Oliphant'ın The Transcaucasian campaign of the Turkish Army Under Ömer Pasha Başlıklı eserine göre 1855 yılında Doğu Karadeniz kıyısında Siyasî ve Sosyal Durum" *İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri* (Uluslararası) (Kongres International sur la Mer Noire), Samsun 1990, s. 98-102.

⁸ L. Oliphant hakkında geniş bilgi için bkz. "Laurence OLIPHANT", *La Grande Encyclopédie*, Paris, XXV, 347-348.

⁹ Osmanlıların Arz-ı Filistin dedikleri bu bölge üç coğrafi bölgeye ayrılmaktaydı. Akka (Galile), Nablus (Belka, Samasya, Batı Şeria) ve Kudüs (Yudea)'dır. Kudüs 1887'de merkeze bağlı müstakil bir mutasarrıflık haline gelirken Akka ve Nablus sancakları 1888'de Beyrut vilâyetine bağlanmıştır.

hazine istifade edecektir. Nihayet faydası görüldüğünde aynı usûller diğer vilâyetlerde de uygulanarak devletin gelirlerinde önemli bir artış sağlanacaktır. Bu teklif ve gerekçeler, Bâbiâli'yi ve II. Abdülhamid'i ikna edebilecek nitelikte görülmüştür. Zira, 1879 yılında Osmanlı Devleti'nin malî durumu ve ıslâhât ihtiyacı dikkate alınırca, bu tekliflerin oldukça cazip olduğu muhakkaktır.

L. Oliphant'ın layihasında, dört maddelik girişten sonra 33 maddelik ayrıntılı bir uygulama plânı yer almaktadır. Buna göre:

1 — Filistin topraklarına göçmen yerleştirmek amacıyla "*Arz-ı Filistin'de İskân-ı Muhâcirîn Osmanlı Kumpanyası*" adıyla merkezi İstanbul'da olmak ve Avrupa'da şubeler açmak üzere Padişahın himayesinde bir teşkilât kurulacaktır.

2 — Bâbiâli, kumpanyaya Belka Sancağı'nın Ürdün ile Darbü'l hac (?) arasında bulunan topraklardan 4.356.000 dönüm arâziyi taksitle satmayı taahhüd edecektir. Kumpanya bu arâziyi istediği gibi satmaya, mübadele veya ipotek etmeye yetkili olacaktır. Öte yandan, Bâbiâli, kumpanya'ya teklif etmeksizin başka bir şahsa veya kumpanyaya arâzi satmayacaktır. Satması halinde kumpanya'ya rüchan hakkı tanıyacaktır.

3 — Kumpanya, satın alacağı arâzinin orman, bina ve madenlerini tasarrufunda bulunduracaktır. Bu madenler, hususi bir nizamâtla idare edilecektir. Öte yandan, kumpanya, *Hayfa-Taberiya-Lût Gölü* arasında bir demiryolu inşâ edecektir. Buna karşılık demiryolunun her iki tarafında bir kilometrelik arâzi ve bölgedeki boş ve harabe hâline gelmiş köyler kumpanya'ya verilecektir.

4 — Kumpanya'ya devredilecek arâzide Suriye vilâyetine bağlı ayrı bir mutasarrıflık kurulacaktır. Bu idarî birimin müdür, muhasebeci ve mal müdürü gibi kamu görevlileri göçmenler tarafından seçilecek ve Bâbiâli'ce tasdik olunacaktır.

5 — Mutasarrıflık dahilinde yerleşen göçmenler, tâbiyeti hangi milletten olursa olsun Osmanlı vatandaşı kabul edilerek devlet hizmetinde ve sair yerlerde istihdam olunacaklardır. Göçmenler, Osmanlı kanun, muahedat ve mahkemelerine tâbi olacaklardır. Bu bölgedeki mahkemelerde görülen davâlarda bir üst mahkemeye itiraz hakkı tanınmayacaktır. Kumpanya, göçmenleri teftişe, tard ve tebîde yetkili olacaktır. Öte yandan, bölgenin yerli ahâlisi de Kumpanya'nın idaresine geçecektir. Göçmen top-

luluğunun umumî asayışı, kendi aralarından seçilecek olan mutasarrıfa bağlı piyade ve süvari kuvvetince te'min edilecektir. Bu askerî birliğin kumandanlığına kumpanya ve mutasarrıfın üzerinde ittifak ettiği bir kişi tayin edilecektir. Göçmenler iki sene müddetle askerlik hizmetinden veya bedel-i nakdîden muaf tutulacaktır.

6 — Kumpanya, göçmenlerin yerleştiği bölgelerde her türlü islahât ve bayındırlık hizmeti yapabilecek, lüzum göreceği miktarda vergi alabilecektir. Buna mukabil, Osmanlı Devleti'nin bölgeden te'min ettiği geliri 12 sene müddetle Osmanlı maliyesine ödeyecektir. Bu müddetin bitiminde emlak ve ağnam resminin tediyesine devam edilecektir.

7 — Emlâk, maden, orman, biçilmemiş mahsulat, çiftlik edevâtı ve saire mukabilinde faiz nizamı ile borç vermek gibi Ziraat bankalarına mahsus olup şartnâmede tayin olunacak muameleyi icra eylemek üzere bir *Ziraat Sandığı* kurulması hususunda Bâbîâli, kumpanya'ya izin verecektir.

8 — Kumpanya ile devlet arasındaki yazışmaların Fransızca veya İngilizce yapılmasına izin verilecektir.

9 — Bâbîâli ile Kumpanya arasındaki anlaşmazlıklar tarafların tayin edeceği iki temsilci tarafından hal edilecektir.

33 maddelik bu plândan Düvel-i Muazzama'nın, özellikle İngiltere'nin Siyonist teşkilâtlarının, Yahudi muhiplerinin haberi olduğu muhakkaktır.¹⁰ Bu çevreler 1492'de olduğu gibi, Yahudileri yine Türk devletinin müsamahasına dayanarak Filistin'e yerleştirmeyi düşünüyorlardı. Bu plânın gerçekleşmesiyle evvelâ Avrupa, Yahudilerden ve Yahudi meselesinden kurtulacak, sonra Yahudiler bir vatana, ileride muhtemelen bir devlete kavuşacak ve nihayet Avrupa Osmanlı işlerine veya Ortadoğu meselelerine müdahale hakkı elde edebileceği yeni bir etnik veya dinî bir toplumu Filistin'e yerleştirmiş olacaktı. Demek ki, plânın uygulanmasında Avrupa'nın ve Yahudilerin yararı olduğu şüphesizdi. Özellikle Batılı devletler, Osmanlı İmparatorluğunu parçalamak ve kendi menfaatlarını koruyabilmek için nasıl Sırp'lardan, Bulgar'lardan, Rum'lardan ve Ermenilerden istifade etmiş ise aynı şekilde Yahudilerden de faydalanmayı düşündükleri muhakkaktır. Yahudiler de Avrupa'nın bu zaafından yararlanarak kendilerine bir vatan ve devlet kurmak istemişlerdir. Böylece batı bir taşla iki kuş, Yahudiler ise pek çok taşla bir kuş vurmuş olacaktı.

¹⁰ "Oliphant Laurence", *Ana-Britannica*, XVII, İstanbul 1989, s. 94-95.

Osmanlı Devleti ve Laurence Oliphant'ın Plânı: II. Abdülhamid, İmparatorluk dahilinde bulunan boş arâzilere muhacir yerleştirilmesine taraftardı. Ancak, göçmenlerin münhasıran Filistin topraklarına yerleştirilmesi fikrine karşı çıkıyordu. Çünkü o, böyle bir plânın uygulanması halinde, ileride Filistin topraklarında müstakil bir Yahudi devletinin kurulabileceği görüşünde idi. Bununla beraber, 9 Ekim 1879 tarihli iradesiyle L. Oliphant'ın layihasını, müzakere edilmek üzere Sadrazam'ın başkanlığında Dahiliye, Adliye ve Ticaret nazırlarından oluşan özel bir komisyona havale etmiştir.¹¹ Bu komisyonda ne konuşuldu, ne gibi kararlar alındı bilemiyoruz. Buna dair elimizde bir belge şimdilik yoktur. Ancak, aynı konunun 9 Mayıs 1880 tarihinde *Meclis-i Vükelâ*'da tartışıldığını biliyoruz. Meclis-i Vükelâ'da, L. Oliphant'ın plânı uygulandığı takdirde, *Belka* Sancağı'nda müstakil bir idarenin kurulacağı, bölgede Arap aşiretleriyle Yahudi muhacirleri arasında düşmanlığın doğacağı, neticede önlenmesi mümkün olmayan hadiselerin çıkabileceği görüşü ağır basmıştır. Bu sebeplerden ötürü İngiliz parlamenti L. Oliphant'ın teklifi reddedilmiştir.¹²

Bu esnada, Avrupa ve Rusya'da Yahudi aleyhtarlığı şiddetlenmiş ve Yahudilere karşı yapılan saldırılar tahammül sınırını aşmıştır. Bunun üzerine Avrupa ve Rusya'da bulunan Yahudiler göç etmeye başladılar. "*Aliyah*" adı verilen bu göçlerin ilk dalgası 1881-1891 tarihleri arasında olmuş ve takribî 145.000 Yahudi, Rusya'yı terk ederek başka ülkelere göç etmiştir. İkinci göç dalgası 1892'de Yahudilerin karşılaştığı yeni baskılar sonucunda ortaya çıkmıştır. Nitekim, Doğu ve Güney-Doğu Avrupa ülkelerinden 500.000 kadar Yahudi Amerika, İngiltere, Kanada ve Osmanlı topraklarına göç etmeye başlamıştır.¹³

Türk topraklarına yerleşmek isteyen göçmenler iki kısımdır. Birinci grup, Osmanlı tâbiyetinde olanlar; ikinci grup ise ecnebî devletlerin tâbiyetinde olan Yahudi göçmenleridir. Bâbîâli, Osmanlı tâbiyetinde olan Yahudilerin Türk topraklarında yerleşmesini kabul ediyordu. Meselâ, Akkerman ve Kalas'tan gelen Yahudi göçmenlerin Hüdavendigâr, Aydın ve İzmir vilâyetlerinde müteferrik olarak yerleştirilmeleri benimsemmişti.¹⁴ Oy-

¹¹ BA, *İrade-Dahiliye (İD)*, Nr. 64344/5, Lef.1: 9 Ekim 1879 tarihli hususi irade.

¹² BA, *Meclis-i Mahsus (MM)*, Mr.3114, Lef.1: Meclis-i Vükelâ Mazbatası.

¹³ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, Ankara 1989, s. 13-14.

¹⁴ BA, *MM*, Nr. 3966, Lef.1: 25 Ekim 1887 tarihli irade.

sa, Yahudiler Filistin'e veya Filistin'e yakın bölgelere yerleşmeyi arzu ediyorlardı.

1881 yılında Yahudi göçü başlayınca, Yahudi göçmenlerinin bir kısmı Filistin topraklarında mesken tutmaya çalışmıştır. Bu durumu siyasî ve sosyal açıdan uygun bulmayan Osmanlı Devleti, Yahudi göçmenlerini Filistin'e yerleştirmeme kararına varmıştı. Bunun üzerine Yahudi göçmenleri, bu bölgeye yakın Türk sancak ve vilâyetlerine gitmeye çalışmışlardır. Meselâ, Eflâk'tan göç eden üç-dört yüz hane ecnebî uyruklu Yahudi, Osmanlı tâbiyetini kabul etmek suretiyle Suriye topraklarında yerleşmeye çalışmıştır.¹⁵

Yahudilerin Filistin ve Suriye topraklarına yerleşmesini önlemek amacıyla, Bâbiâli'nin izini olmaksızın Yahudi göçmenlerinin kabul edilmemesi, izinsiz Suriye vilâyeti limanlarına gelenlerin vapurlardan indirilmeksizin geri gönderilmesi, Akka'ya gelenlerin başka bölgelere sevk edilmesi, Bâbiâli'nin tasdiki olmaksızın hiç kimsenin Osmanlı tâbiyetine kabul edilmemesi, mirî arâzînin ecnebilere ve tâbiyeti tasdik olunmamış kişilere satılması, bu hususlara riayet etmeyen *Defter-i Hakanî* memurlarının mesûl tutulması kararlaştırıldı. Bu hususlar tamamen vilâyetlere tebliğ edildi.¹⁶ Öte yandan Yahudilerin bölgeye yerleşmesine engel olmak, asayişî sağlamak ve bölgede artan yabancı nüfusa karşı bir denge unsuru olmak üzere bölgeye önemli miktarda Rumeli ve Kafkas göçmeni yerleştirilmeye çalışılmıştır.¹⁷

Bu gibi tedbirlerle Yahudilerin Filistin'e gitmeleri yasaklanınca, Yahudiler, Hac bahanesiyle bölgeye gelmeye çalışmışlardır.¹⁸ Kendilerine Hacı süsü vererek Filistin'e girmeyi başaranlar daha sonra izlerini kaybettirmeyi başarmışlardır. Bunun üzerine Bâbiâli, yeni bir önlemler paketini uygulamaya koydu. Buna göre, Osmanlı temsilciliklerinde pasaportlarını vize et-

¹⁵ BA, *Yıldız Arşivi Sadaret Resmî Maruzat (YA-Res)*, Nr. 17/49, Lef.2: Meclis-i Vükelâ Mazbatası (2 Ekim 1882).

¹⁶ BA, *Ayniyat Defteri (AD)*, Nr. 1277/169: Dahiliye Nezaretine Tezkire, (1 Ocak 1882); BA, *YA-Res*, Nr. 17/49, Lef. 2.

¹⁷ Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri 877-1890*, (TTK tarafından basılmaktadır.) İstanbul 1991, s. 302.

¹⁸ Aslında bölgeye bu yolla daha önce gelenler olmuştur. Gelen Hacı adaylarının bir kısmı büyük devletlerin himayeciliğinde buralara yerleşme yolunu tutmuştu. Bu durum şehirlerdeki gayr-i müslim nüfusun artmasına vesile olmuştur. Bkz. Alexander Schölch, *Palastina im Umbruch 1856-1882*, Stuttgart 1986, s. 111, 115.

tirmeyenler, Hacı adayı dahi olsalar Filistin'e giremeyecekler ve Hacı adaylarından dönüşlerinde iade edilmek üzere büyük ölçüde bir depozite alınacaktır.¹⁹ Alınan bu tedbirlere rağmen Yahudilerin Kudüs'e gelmeleri önlenememiştir. Bu yolla her hafta Kudüs'e gelenlerin sayısı 150 kişiyi buluyordu. Hacı olmak bahanesiyle gelenlerin ileride bölgeden çıkarılmasının zorlaşacağı görüşünde olan II. Abdülhamid, konunun *Meclis-i Vükelâ*'da acilen görüşülmesini istedi.²⁰ Meclis-i Vükelâ ise, Hacı adaylarının en fazla üç ay ikamet etmelerini ve daha fazla kalanların mahallî otoritelerce bölgeden çıkarılmalarını kararlaştırdı.²¹

Bâbîâlî'nin aldığı tedbirlere rağmen gizli ve kaçak yollardan Filistin'e gelenler, yerli ahâlîye değerinden fazla para vermek suretiyle arâzî satın almaya başladılar.²² Mevcut Arâzî Kanunnâmesi'nde Yahudilerin toprak satın almalarını yasaklayan herhangi bir hüküm yoktu. Bu kanunun ikinci maddesine göre, ecnebiler mülkiyet hakkına sahip olduklarından toprak satın alabilirlerdi. Kısacası bu hususta ecnebi-Osmanlı ayırımı yoktu. Ancak, Mart 1883 tarihinde kanunun ilgili maddesi değiştirilmek suretiyle ecnebi uyruklu Yahudilerin emlak satın almaları yasaklandı.²³ Bu husus Suriye ve Beyrut vilâyetleriyle Kudüs mutasarrıflığına tebliğ edildi.²⁴ Fakat, Osmanlı tâbiyetinde olan Yahudilerin benzer bir kısıtlamaya tabi tutulmaması ve İngilizlerin Yahudiler adına arâzî satın almaları gibi sebeplerden dolayı Yahudilerin Filistin'e yerleşmeleri önlenemiyordu.

Sonuç: Avrupa'daki Yahudi düşmanlığı, Siyonizmin hedefleri, Avrupa'nın emperyalist niyetleri ve Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalama arzularını bir araya gelince önce bir Yahudi meselesi çıkarılmış, daha sonra bunu halletmek için Yahudilerin Filistin topraklarına yerleştirilmesi meselesi gündeme getirilmiştir. Bu konunun müteşebbisleri *Düvel-i Muazzama* ile *Siyonist* teşkilatlardır. Osmanlı Devleti bu meselede zorla taraf yapılmıştır. Dolayısıyla kendini savunmak durumunda bırakılmıştır. II. Abdülhamid'in devlet ve hakimiyet anlayışı, Müslüman Arapların tepkileri Yahudilerin münhasıran Filistin'e yerleştirilmelerine mani olmuştur. Bu demek değildir ki, Osmanlı Devleti Yahudileri istemiyordu. 1492'de Avrupa'nın zulmünden kaçan Yahudileri kendi topraklarına kabul eden Osmanlı Dev-

¹⁹ Mim Kemâl Öke, *Aynı eser*, s. 92.

²⁰ BA, İD, Nr. 96899: 2 Ağustos 1891 tarihli hususi irâde.

²¹ BA, İD, Nr. 96898: 4 Ağustos 1891 tarihli irade.

²² BA, İD, Nr. 96900: 5 Ağustos 1891 tarihli irade.

²³ Mim Kemâl Öke, *Aynı eser*, s. 96.

²⁴ Akr (Acre) İngiltere ve ABD'de kullanılan arazi ölçüsü birimi. 4047 m²'ye eşittir.

leti, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'dan kovulmak istenen Yahudileri de Anadolu'da ve Irak'ta bizzat kendi göstereceği bölgelere yerleşmeleri şartıyla kabule hazırды. Ancak, Filistin'de bizzat kendi iradesiyle yeni bir huzursuzluk kaynağı yaratmamak için Yahudilerin toptan Filistin topraklarına yerleşmesini arzu etmemiştir. Ayrıca, XIX. yüzyılın son çeyreğindeki sosyal ve siyasî şartlarıyla 1492'nin şartlarının bir olmadığı unutulmalıdır. 1492'de Osmanlı Devleti, kendi iradesiyle Yahudi göçmenlerini kabul etmiştir. 1879-1892'de ise Bâbiâli'ye zorla empoze edilmek istenmiştir. Dolayısıyla Bâbiâli, Düvel-i Muazzama'nın ve Siyonist teşkilâtlarının işbirliğinden korkmuştur. Öte yandan, Bâbiâli, Rumeli ve Kafkas göçmenlerini de iskân politikası gereği müteferrik olarak yerleştirmişti. Bu sebeplerden dolayı Laurence Oliphant'in plânı Osmanlı Devleti'nce kabul edilmemiştir.

1908 yılında Filistin'de yaşayan Yahudi nüfusu göçmen akınları sayesinde, 1876'ya kıyasla üç misli artmış ve 80.000'e yükselmiştir. Bu arada Siyonistler 40.000 dönüm toprak satın almışlar ve 33 yerleşim merkezi kurmuşlardır. Yukarıda açıklanan tedbirlere rağmen Yahudiler "*Arz-ı Filistin*"e girebilmişlerse bunun nedeni Avrupa'nın Siyonistler lehine Bâbiâli'ye müdahale etmesi ve siyasî nüfuzlarını kullanarak kısıtlama ve yasakları uygulanamaz hale getirmeleridir.

LAURENCE OLIPHANT'IN LAYİHASI

Evvelâ: Arâzî-i Filistin'de Anadolu ve Rumeli Yahudileri için bir merkez-i hicret ihdâs olunmak. Burası Berlin Mu'âhede'si'nin azâd etmiş olduğu Yahudiler için dahi bir melce' olur. Ve Yahudiler orada mezâlîm ve ta'addiyâtından masûn oldukları ve Mu'âhede-i mezkûreyi imzâ eden devletler için gavâil-i cedîde ika' etmek tehlikesi olmadığı hâlde sermâyelerine bir mahrec ve san'at ve zirâ'atlerini icrâ edecek arâzî bulurlar.

Sâniyen: El-yevm metrûk kalup Muhâcirîn-i İslâmiyye için dahi emin bir melce' olabilecek olan arâzî-i münbite-i cesimeyi zira'ate tahsîs ve memleketin menâbi'-i zer'iyyesini tevsî' etmek ve orada sâkin urban aşâir-i bedeviyyesini hall-i medeniyyete koymak ve ol-civârda (fırak) gibi serkeşlikde bulunan kazalarda emniyyet ve âsâyîşi i'âde eylemek ve Muhâcirîn-i İsrailiyyenin Avrupa'da bulunan mezhebâşları tarafından ve onların Filistin'e avdetlerini iltizâm eyliyen milel-i Hıristiyanıyye cânibinden bâligan mâ-belag tedârük olunacak ve sanâ'at ve zirâ'atde fûnûn-ı hâzırânın gösterdiği usûllerin icrâsından ve böyle bir teşebbüs-i azîmin hüsn-i idâresinden hâsıl olacak sermâyelerle sanâyi'-i mahalliyeyi ihyâ eylemek.

Sâlisen: Hazine-i celile muhâcirîn'in ikamet edeceği arâzînin bedelâtı olmak üzere derhâl verilecek mebâlig-i külliyyeden başka cem'iyyet-i muhâcirenin idâresi için ihdâs olunacak kumpanyanın mu'âmelâtından doğrudan doğruya veya bi'l-vâsıta hissedâr olacak eyâletlerin ale'd-devâm te-zâyüd edecek vergüleriyle külli istifâde etmek.

Râbian: Devlet-i Aliyye için ecnebî sermâyeleri vâsıtasıyla niyyât-ı seniyye-i cenâb-ı padişahiyye ve âmâ-i düvel-i garbiyyeye muvâfık ve muhsinâtı bi't-tecrübe sâbit olduktan sonra eyâlât-ı sâire-i şâhâneye dahi ta'mîme sâlih ıslâhâtın icrâsı mümkün olmak.

I. Mâdde: Hükûmet-i seniyye Belka Sancağı'nda kâin arâzî-i mîriyyeyi mübâya'a ve arz-ı Filistin'in iş bu kısmını millet-i Museviyye ve sâireden muhâcirler iskânıyla tevsî' ve i'mâr edecek bir kumpanya teşkili için sâhib-i imtiyâza salâhiyyet-i lâzime i'tâ buyuracaktır.

II. Mâdde: İş bu kumpanya *arz-ı Filistin'de, iskân-ı muhâcirîn Osmanlı Kumpanyası* nâmıyla yâd olunacaktır.

III. Mâdde: Kumpanya zât-ı şevket-simât Hazret-i Padişahînin himâyet ve sahâbeti ve Hükûmet-i seniyyenin nezâreti tahtında olacak ve Bâb-ı âlî işbu imtiyâzın şerâit-i esâsiyesiyle kavânîn ve nizâmât-ı seniyye ahkâmının tamamen icrâsına dikkat etmek üzere bir müdir ile bir müdir mu'âvini ta'yîn edebilecektir.

IV. Mâdde: Hükûmet-i seniyye şimdiki Belka mutasarrıflığına hâlel gelmeksizin orasını doğrudan doğruya Suriye Vilâyeti'ne tâbi' ayrı bir mutasarrıflık hey'etine vaz' buyuracaktır.

V. Mâdde: Kumpanyanın merkezi Dersaadet'de olacak ve fakat münâsib göreceği bir veya bir kaç pây-ı tahtlarda şubeler te'sisine salâhiyeti olacaktır.

VI. Mâdde: Hükûmet-i seniyye işbu imtiyâzın teshîl-i icrâsıçün Belka Sancağı'nın Ürdün ile Darbül hac arasındaki vâki' kısmını ilerüde ta'yîn olunacak ve şartnâmede muharrer şerâit mücebince tekasît-i mu'ayyenede te'diye kılınacak bir meblağa mukabil kumpanyaya fûrûht etmeliği ta'ahhüd eder. Salt şehriyle ona mülhak arâzi kumpanyaya verilecek arâziye dahil olmayacaktır.

VII. Mâdde: Hükûmet-i seniyyenin Belka sancağı'nda kumpanyaya fûrûht edeceği arâzi bir milyon akr ya'ni 4.356.000 dönüm ve her bir akrın fiyâtı dahi ... gurus olmak üzere ta'yîn kılınmıştır. Ma'mâfih Salt şehriyle arâzisi müstesnâ olmak üzere Belka Sancağı'nın hudûd-ı mezkûre dâhilindeki kısmı bir milyon akrdan ziyâde arâziyi şâmil ise Hükûmet-i seniyye şu fazlayı kumpanyaya terk ve kumpanya ilk bir milyon akr ne fiyâta almış ise o fazlayı dahi yine o fiyâta mübâya'a edecektir. Ve Belka Sancağı'nda bir milyon akrdan noksan arâzi var ise Hükûmet-i seniyye noksanı Aclun Sancağı'nın Belka Sancağı'na muttasıl arâzisinden ikmâl eyliyecektir.

VIII. Mâdde: Kumpanya imtiyâz-ı fermân-ı âlisi tarihinden i'tibâren üç sene zarfında Hayfa'dan Taberiya'ya ve oradan dahi Ürdün vâdisinden geçerek Bahri Lüta kadar bir timur yol ameliyâtına mübâşeret edecektir. Hükûmet-i seniyye dahi mîrîye aid arâzi-i hâlîye ve gayr-i mezzû'anın kâffesini ve timur yolun geçeceği kaimekamlıklardan bulunup harâb olmuş bi'l-cümle karyeleri Belka arâzisi ne fiyâta satılmış ise o fiyâta kumpanyaya fûrûht ve bir de yolun her iki cihetinde mîrîye aid arâziden meccânen birer kilometre arâzi terk eyleyecektir. Şu kadar ki bu bir kilometre mesâfe arasında efrâda aid arâzi var ise o arâzi tazmînât mukabilinde i'tâ olunacaktır.

IX. Mâdde: Hükûmet-i Seniyye arz-ı Filistin'in hiç bir cihetinde evvelce maru'z-zıkr İskân-ı Muhâcirîn Kumpanyası'na teklif etmeksizin sâir kumpanyaya arâzî terk ve umûr-ı nâfia havâle etmemekliğe ve yeni sancakda müzâyedeye konulacak emlâk hakkında kumpanya'ya hakk-ı rüchân i'tâ eylemekliğe muvâfık buyrulur.

X. Mâdde: Hükûmet-i seniyye emlâk ve ma'den ve orman ve sâireyi rehn makamında alarak fâiz nizâmı ile akça ikrâz ve biçilmemiş mahsûlât ile çiftlik edevâtı ve sâire mukabilinde muvakkaten pare idâne etmek ve'l-hâsil zirâ'at bankalarına mahsus olup şartnâmede ta'yîn olunacak mu'âmelât-ı sâireyi icrâ eylemek üzere bir zirâ'at sandığı teşkili için kumpanyaya me'zûniyyet-i lâzime i'tâ eder. Merkez-i hicret neresi ise zirâ'at sandığı şirketinin merkezi dahi orada olacak ve fakat şirket mu'âmelâtını tevsi' ile arz-ı Filistin'in her bir cihetinde şu'belere ihdâ edebilecektir.

XI. Mâdde: Müdür ve muhasebecilerle mal müdirleri muhacirler tarafından intihâb ve cânib-i hükûmet-i seniyyeden tasdik olunacaktır. Bâb-ı Âlî bunlardan sû-i hareketleri tebeyün edenleri azl edebilecektir.

XII. Mâdde: Kumpanya İdâre mesârifiçün Hükûmet-i seniyyeye ilerüde kendü arâzîsi nisbetinde ta'yîn olunacak hisse-i mesârifi te'diye eylemekliğe ta'hhüd eder.

XIII. Mâdde: Merkez-i livada kumpanya tarafından hiç olmaz ise bir vekil bulunacak ve bu vekil mutasarrıfla icrâ-yı muhâbere eyleyecektir.

XIV. Mâdde: Muhâcirler her hangi milletden olur ise olsun teb'a-i Devlet-i Aliyye'den addolunacak ve'l-yevm Memâlik-i Şahânedeki mer'iyü'l-icrâ olan kavânîn ve mu'âhedât ile tayîn olunmuş mehâkime tâbi' olarak hidemât-ı mülkiyye ve sâirede istihdâm olunacaklardır.

XV. Mâdde: Muhâcirlerin meskûn oldukları arâzîde teşkil edilecek mehâkimin cümlesi muhâcirlerden mürekkebe olacağından bu mehâkimde fasl u rü'yete olunacak de'âvî kabil-i istinâf olmayacaktır.

XVI. Mâdde: Kumpanya mübâya'a eyleyeceği bi'l-cümle arâzîyi sûret-i dâimede tamamen tasarruf etmek hakkını hâiz olacağı gibi inde'l-icâb menâfi'-i umûmiyyeye müte'allik kumpanyalara nez'-i emlâk hakkında verilen hukukdan dahi müstefid olacaktır.

XVII. Mâdde: Arâzî-i mezkûnenin fûrûhtu orada mevcûd olan orman ve ebniye ile sath-ı arzda veya zîr-i zemîndeki bi'l-cümle ma'denler dahi

şâmil olacaktır. Bu ma'denlerin işledilmesi hususu nizâmât-ı mahsûsiyeye tâbi' olacaktır.

XVIII. Mâdde: Kumpanya mübâya'a eyleyeceği arâziyi istediği gibi senedât-ı meşrû'a ile fûrûht ve istiğlâl veyâ mübâdele edebilecektir. Senedâtın kayd ve mübâdelerine mahsûs kalem merkez-i livâda bulunacaktır. Maamâfih arâziyi iştirâ edecek âdem nizâmât-ı mahalliyyeye teba'iyete mecbûr olacaktır.

XIX. Mâdde: Kumpanya kabul olunacak muhacirlerin ahvâllerini tefîşe ve kendü nizâmâtına mugayir hareket edenler mahkeme tarafından ta'yîn edilecek mikdâr tazmînât te'diyesiyle oradan tard ve teb'ide salâhiyeti olacaktır. Fakat hükûmet-i seniyye bir veyâ bir çok muhacirlerin kabûlüne karşı sûret-i mahsûsada i'tirâz buyuracak olur ise kumpanya bu i'tirâzı nazar-ı i'tinaya almağa mecbûr olacaktır.

XX. Mâdde: Arâzi kumpanyaya terk ve teslim olunduktan sonra orada kalacak ahâlîye kumpanyanın hükm ve nüfûzunu kabûl ve tasdik etmiş nazarıyla bakılacak ve ahâlî-i merkume işbu imtiyâznâme mücebince muhacirlere verilen imtiyâzâta ve tahmîl edilen vezâif ve taahhüdâta iştirâk eyleyecektir.

XXI. Mâdde: Hükûmet-i seniyye kumpanyaya terk ve fûrûht eylediği arâziden el-yevm ne mikdâr vâridât almakda ise kumpanya 12 sene müddetle kendüsüne o vâridât nisbetinde bir meblağ te'diye etmeğe müteahhid olub bu para son 7 senenin hesab-ı mutavassıt üzere vâridât-ı seneviyyesi üzerine ta'yîn olunacaktır. Hükûmet-i seniyye dahi cem'iyet-i muhâcireye verilen arâziyi kumpanyaya terk olundukları vakt tedâhülde kalmış bi'l-cümle vergü ve tekâlifi var ise onlardan âzâde eyleyecektir.

XXII. Mâdde: Hükûmet-i seniyye cem'iyet-i muhâcireye âid bi'l-cümle arâzinin defterini tanzîm edecek ve bu arâzi üzerine a'sâr bedelini tecâvüz etmemek üzere bir emlâk vergüsü ta'yîn eyleyecek kumpanya dahi mezkûr 12 sene müddetin inkizâsından sonra emlâk vergüsüyle âğnâm resmini te'diyeye mecbûr olacaktır.

XXIII. Mâdde: Muhacirler iki sene için hidmet-i askeriyye veyâ bedel-i nakdîden mu'âf olacak ve bu müddetin inkizâdından sonra sâir bi'l-cümle teba'a-i sahâne misüllü hidmet-i mezkûre ile mükellef bulunacaktır.

XXIV. Mâdde: Hükûmet-i seniyye cem'iyet-i muhâcirenin mu'âmelâtı netice-pezîr olduğu hâlde ilerüde arz-ı Filistin'in sair cihetlerine dahi tevessü'nü aynı şerâitle teshîl buyuracaktır.

XXV. Mâdde: Kumpanya cem'iyet-i muhâcirenin temekkün edeceği arâzî üzerinde her nev' ıslâhât ve umûr-ı nâfianın lüzûm ve ehemmiyetini ve sûret-i icrâsını hükûmet-i seniyye tarafından mensûb mühendis ile bi'l-ittifâk kararlaştırılacaktır. Bundan başka lüzûm göreceği rüsûmu dahi ahz ve istifâ eyleyeceğinden bu rüsûmun cem'iyet-i muhâcire vâridâtından add ve i'tibâr olunacağı şartnâmede tasrîh eylemek lâzım gelecektir.

XXVI. Mâdde: Zât-ı şevket-simât hazret-i padişahîde mücerred memleketin ve ahâlîsinin menâfi'ni vikayeten kumpanyaya bu imtiyâzı i'tâ buyurmuş olmağla kumpanya dahi mu'âmelât-ı seneviyyenin icmâlini ve işbu imtiyâz-ı şerâit-i muhtelifesinin sûret-i cereyânı hakkında müdirlerin mütâlaâtını hâvî olarak her sene hükûmet-i seniyyeye hâl ve mevki'ne müte'allik ve müdirler tarafından mümza bir defter takdîm eyliyecektir.

XXVII. Mâdde: Zât-ı şevket-simât hazret-i padişahî kumpanyanın mu'âmelatını te'mîn veyâ teshîl için ilerüde şerâit-i imtiyâziyyesince arz eyliyeceği ta'dilâtı lütfen nazar-ı i'tibâra almaklığı taahhüd buyurur.

XXVIII. Mâdde: Kumpanyanın sermayesi işbu mukavele-nâme ile 50.000 ta'yîn olunmuş ise de anı istediği gibi tezyîde salâhiyyeti olacak. Şu kadar ki ez-ser-i nev mevki'-i tedâvüle çıkarılacak senedâtın bedel-i i'tibârîsi kâmilen te'diye ve istifâ kılınmak lâzım gelecektir.

XXIX. Mâdde: Cem'iyet-i muhâcirenin intizâm ve asâyiş-i umûmîsi muhacirlerin içinden müntahab piyâde ve süvâri bir kuvvet ile te'mîn olunacak. Ve bu kuvvetin mesârîfi cem'iyet-i mezkûre tarafından tesviye kılınacaktır. Kuvve-i mezkûre mutasarrıfın emri altında bulunub reisini dahi kumpanya idâresiyle müttefiken mutasarrıf nasb edecektir. Hükûmet-i seniyye ahvâl-i âcilede kumpanya tarafından vuku'bulacak taleb üzerine ve her ne vakt münâsib görür ise cem'iyet-i muhâcireyi askerle dahi himâye eyliyecektir.

XXX. Mâdde: Kumpanyanın me'mûrîn-i Devlet-i Aliyye ile cereyan edecek münâsebâtında mutasarrıfın intihâbına göre Fransız veyâ İngiliz lisânlarını isti'mâl etmesine müsâ'ade olunacaktır.

XXXI. Mâdde: Kumpanya imtiyâz fermân-ı i'tâ ve nizâmât-ı dahiliyyesi tasdik buyurulduğu tarihten i'tibâren bir sene zarfında teşkil olunacak ve Filistin'de işlemeğe başlayacaktır.

XXXII. Mâdde: İşbu imtiyâzın şerâit-i mündericesinden ba'zılarının tefsîrinden veyâ mesâil-imühimme-i sâireden dolâyı Hükûmet-i seniyye ile kumpanya beyninde bir ihtilâf zuhûr eder ise keyfiyyet hükûmet-i seniyye ile kumpanya tarafından iki mâh müddet zarfında nasb edilecek mümeyyizlere havâle olunacaktır. Bu müddetin inkizâsında tarafeynden yalnız biri mümeyyizini intihâb eylemiş bulunur ise bu mümeyyiz mes'eleyi fasl u rü'yet edecektir. tesâvî-i ârâ vuku'u mülâhazasına mebni mümeyyizler mes'eleyi tedkîke ibtidâr etmezden evvel ... müddet zarfında kat'iyen i'tâyı hüküm eylemek üzere bir üçüncü mümeyyiz intihâb eyleyeceklerdir.

XXXIII. Mâdde: İşbu imtiyâz tasdik buyurulacak ve taraf-ı eşref hazret-i mülûk-ânedan kumpanyaya terk olunacak arâzînin bedel-i maktu'una mahsûben tarafeynden kararlaştırılacak bir meblağın hükûmet-i seniyyeye te'diyesi üzerine kumpanyanın mâlî olacaktır.

اولاً ارضی تسلطیہ امانت و درجہ اولیٰ پوری ایجنہ بر سر زمین امانت اولیٰ پوری
 ایجنہ دہی پیمانہ اولیٰ پوری و پوری و اولیٰ پوری و تمام بائندہ مصوبہ اولیٰ پوری و معاہدہ مذکورہ یا معاہدہ اولیٰ پوری و اولیٰ پوری
 جدیدہ اقباع اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری
 تاہا اقباع اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری
 سابع اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری
 معاہدہ اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری
 انترام المیانہ اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری
 اجلاسندہ اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری
 تاہا خیرہ اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری
 امانت اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری
 علی استعارہ اولیٰ پوری
 تاہا اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری
 تاہا اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری و اولیٰ پوری

Bayram Kodaman-Nedim İpek

بیتیاره حکومت سیم بلفا سجا عنده کانه اراضی سیریه یا سیر ماراضی فلفلیک استوسیت مسوید رسازوه وده ملاجر
سجا بلفا توسع وعمار ایده جه بر قویایه تکلیف ایچینه صاحب انیاده صلاحیت لازم اعته پوره جقد -

بیتیاره استر قویایه - ارضی فلفلیده اسطانه ملاجریه عثمانی قویایه سی - نامه یاد اوله جقد -

بیتیاره قویایه نامه شوکستاسه حفته بارشیه حیات و صحای و کلوسیتیه نکت نظریه تحت اولر صید و بارشیه استواریک
شرط اساسیه قویایه دفته ماده سیم احطاف تکلیف ایدر اوره برصدیلیم برصدیلیم معاوله بقیه ایج بر جقد - //

در قویایه حکومت سیم سیمجه بلفا سقر تلفه خلل کلکسرتیه اراضی طریقیه بر طریقیه سوریه ولایتیه تابع ایچی بر سقر تلفه
هتد وضع پوره جقد -

بیتیاره قویایه مرکزی در معاریک ارضیه و فقط سبب کوره جه بر دیار قیاح ایی خنجره سبب لرنا سینه صلاحیت
اورد جقد -

بیتیاره حکومت سیم استواریک سیریل ایچیریه بلفا سجا عله " ارونه ایچ " خرابالوج " ایده شده ذوق قسنی ایدر اوره
تعیید اولر صیه و سقر اوره بحر شرط موصیجی تقاسط معینده تاریخه تقدیمه بر سقد منفه قویایه قرضیا ایچکلک تقدیمه

" شرط " سیریه اولر مملو ارضی قویایه و بر بر جه ارضیه داخل اوله جقد -

بیتیاره حکومت سیم نکت بلفا سجا عنده قویایه قرضیات جه ارضی بریلوه " آق " یعنی دوق بدونه ارضیه اولر
ایچیه روم و هسرت " آق " نکت قیایه و ... غنیمه اولر اوره بقیه نکت -

اوتور اوره بلفا سجا عله حدود مذکورده اچنجه کاقسن بریلوه - آق - وده زیاده ارضی بر سیریلیم حکومت سیم سقر تلفه
قویایه سیریک و قویایه ایچک بریلوه " آق " ای نکت قیایه المسیریه اوضلیله ورضی سیم اول قیایه بایم ایچ جقد - و بلفا سجا عله

بریلوه " آق " وده نقصانه ارضی اولر حکومت سیم نقصان " محموله " سجا عله بلفا سجا عله متصل ارضیه اولر
ایچیه جقد -

تکلیف باریکه ایست که با عین واقعیت و طریقت "حقیقا" و نه "ظاهرا" به او وارد و در حق او رواه
و در این سینه کجایک بحر لولم و نه بر محور پول عملیات مکتوب آمده چقدر حکمت است در حق میریخه عاقله ارض خلیفه و شیخ
مرد و عرقله خادسی و عمود بر لولم کجایک قاصد مختلف در نه موقوف قراب اوله بالجملة قراب ارض باقیا ارضین نه قیامه و انچه ابره
اوقیامه قیامیه بر فرض و بر رده بر لولم که در حق میریخه عاقله ارضیه صیانا با بر کلو و تر و ارض ترک اید چقدر

توفیق که بود بر کلو و تر و سامان ارض و سبب افرازه عاقله ارض و ارض و ارض قضیه مکتوب است اوله چقدر
ظهور باریکه حکمت سیر ارض فلسطیه هیچ بر جهت اوله مال اندک اسطوره و لامر چه قیامیه نه تکلیف ایشیه سائر قیامیه
ارض ترک و مورد نامق هر چه ایما مکتوبه و بی سخا فاده مزایج به قیامیه ملوک فقط قیامیه بود چنانچه عاقله مکتوبه
اوقیامیه حکمت سینه املاک و معدنه و در معادله و سازه به رهه مکتوبه اکر نه قاصد نظر من اید قیامیه و چنانچه
مقصود اید جیقتک افروان و سازه مکتوبه موقتا یا به ارض ایشیه و ارض ارض باقیه مکتوبه مخصوص ایشیه سلطان مرده
تعبیه اوله چه معادله سازه به ارض ایشیه و زرزه سر ارض مکتوبه تکلیف ایشیه قیامیه با ارض و ارض ایشیه
زرزه ایشیه سر ارض مکتوبه ارض اوله چه و فقط شرکت معاملاتی ترسیله ایشیه حق فلسطیه ایشیه بر جهت
سعد ارض اید و اید چقدر

اوقیامیه سیر و محاسبه جلد مال مدبری و ملاجر فرزند ایشیه و جاب حکمت سینه در تصدیق اوله چقدر با ایشیه
نیز در سوره مدبری تیره ایشیه عزله ایشیه چقدر

اوقیامیه ارضه معاصی چه حکمت سینه ابروده کند و ارض سبب تعبیه اوله چه مکتوبه معاصی تا اید ایشیه
تعبیه اید

اوقیامیه مرکز اوله قیامیه طرفه هیچ اوله ایشیه بر کول بوند چه و بر کول مکتوبه ایشیه ایشیه اید چقدر
اوند در کجایه ملاجر ارض مکتوبه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه

اوقیامیه معاصی اید تعبیه اوله محاکم باع ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه
ملاجر ارض مکتوبه اوله قیامیه ارض تکلیف ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه ایشیه

اصل در روت اوله چه و عادی اوله استیاف اوله چقدر

Bayram Kodaman-Nedim İpek

اوله خیاره قویایه سایه ایله جک بالجه ایضیه جورده وارده تاما قوت ایزه حقیق حاضره اوله جفهن عین اولی- منع
عینیه منقل قویایه نزع املات حقیق ویریلله حقوقده وضع مستقیمه حقد
اوله خیاره ایضیه منگوره ناک فروض اولدو برصود اولدو اورمان وایله سلج ارضده ویا نیر نیت کمالجه معنی
سئل اوله حقد بومدنیک ایگدن حقیق نعت ماله کویسیه نای اوله حقد

اوله خیاره قویایه سایه ایله جک ایضیه ایستیکین سنه شرع ایله فرضه واسطه ویا سارایه بیله مکده
سنه ناک قید و سارایه کویسین نایم مرکز لوده بولنه حقد ایضیه ایضیه اشتراک جله اوله نعت ماله کویسیه بیله حقد
اوله خیاره قویایه قول اولدو سارایه ایله ایله ایضیه نعت ماله کویسیه نیت ماله کویسیه نیت ماله کویسیه نیت ماله کویسیه
ایله جک معنایه قویایه یاد بیل اولدو طرد و تعبه صلاحیه ایله حقد فقط حکوت نیت بر دیا بر صود ویریلن

قول مایو جورده کویسیده اغراضه جورده حقد ایضیه قویایه بواغده نیت ماله کویسیه ایله حقد
یک خیاره ایضیه قویایه نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه
ایضیه نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه

یک خیاره حکوت نیت قویایه نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه
سنه کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه
سویه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه

قالمه بالجه ویکو و نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه
نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه
براملان ویکو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه

یک خیاره سارایه نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه
نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه
نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه اولدو نیت ماله کویسیه

Bayram Kodaman-Nedim İpek

یکدیگر در بزمیاده حکمت سیه محیط ملاجه ناک معاملاتی نتیجہ پذیر اولدیفین حالک ایلدوره ارمه فلسطیه سازیم بیزیم دهم
توسعی عینی شرایط تریل بیره حقد

یکدیگر بزمیاده قویانه محیط ملاجه ناک مکده ایدیه جکی ارضه اوز زنده هر نوع اصلاحات و امور نافه ناک قزوم و اکتیمی و صوره
اجرائی حکمت سیه طرفنده مصوبه مندن ایلر بالاقاعه قزاسیره حقد بیزیم بزمی قزوم کوره جکی سوهن رضی اجند
واستیفای ایلر جند بیزیم حقیقت ملاجه وارداننده عد و اعتبار اولر جفی شرایط ایلر تصحیح ایلرک لازم کلمه جکده

یکدیگر بزمیاده زاده کسوت حقیقت یادشیم بجز و ملکیت و اهالیسه ساقفین و قایه قویانه بیزیم ایشاری اعص بیزیم
قویانه رضی معاملاتی سنیوه ناک اجمالی و اشوا ایشاری شرایط مختلف سناک صوره جیایه حقیقت سید لرنک معنای حادی
اولر وه اهرنه حکمت سیه حالک و موقوفه معنای و مدبر لر طرفنده مضی بر وقت تهیم ایلر جکده

یکدیگر بزمیاده زاده کسوت حقیقت یادشیم بزمی قویانه ناک معاملاتی نایمه و با تریل ایلر ایلدوره شرایط ایشاری سیم
عصه ایلر جکی تعدیلات لطفاً نظر اعتباره المخلص تهیم بیزیم

یکدیگر بزمیاده قویانه ناک سراسیم ایلر عقاود نام ایلر نعیبه اولر کلمه ایلر ایلر ایشاری کی تریبه صلاحی ایلر جیم
توقدیم ایلر سونوقع تداولر جیفایر حقه سناک بیزیم اعتبار ایلر کامل اولر تادیه و استیفای تقوه لازم کلمه جکده

یکدیگر بزمیاده محیط ملاجه ناک انتقام و ایلر عومیس ملاجزلر ایلر سیم یاده وسواری بر قوت ایلر نام ایلر جیم
دو بوز ناک مصارح حقیقت نذکوره طرفنده نسیم قلم حقد قوه نذکوره مصروف ناک امری ایلر بولوبه ایشاری رضی قویانه
اوزه سید سفا صرف نصب ایلر جکده حکمت سیه احوالک عا جلدیه قویانه طرفنده و قویانه سیم طلب اولر زینه و هر وقت
سید کور دایر محیط ملاجه بیزیم عکس رضی حباب ایلر جکده

اوتوز بزمیاده قویانه ناک مویبه دوله ایلر حباب ایلر جکده سناک سناک سناک ایلر کوره قزاسیره ویا ایلر
سناک ایشاری ایشاری سناک سناک اولر حقد

Bayram Kodaman-Nedim İpek

اوزون بزمچاره قومانیه ايتا قومانه عابسه اعه ونه رنه اخله يي تصديه جهليني تا عيده اعبا ا سينه طرفه تشكين رنه
و فلسفنده ايكه با سايه جقه

اوزون ايجي چاره ايجو سيارت سرافه نه جسته به صيدره تفيدنه و با ساق روزه ساره ده طولا حكوت سنيه ايم قومانيه
بيك بر جهلا طوره ايد ارسه كيفت حكوت سنيه ايم قومانيه طرفنده ايك ماه سده طرفه نعبا ايم جهل منيره حوله اونه جقه
بومدك انصفت طرفنده با كوري سري ايجه برون ايسه بر سيم سله و فصل و و سايه جقه
ساوي آرا و قوجي ملاجه سنيه منير سله تريفه ايتا ايترونه اول ... سده طرفنده قفيا اعه ي حكم ايجات
اوزون بزم چارهي بزم ايجه ايم جقه در

اوزون اوجي چاره ايجو سياره تصديه جويده حود و قون طرفه حفته ملا اونه قومانيه بزم اوله حود ا ايجه بدل معلقه
حكا طرفنده قون سريده حود بر معلق حكوت سنيه تا اوس اوزون قومانيه نك مالا ايم جقه

